

**DI
VA**
MUSEUM

NL

VAN MAKER TOT
VERZAMELAAR

SLOW ROAST SLOW CRAFT

HET MUSEUM
DAT SCHITTERT

EXPO
14 NOVEMBER – 11 JANUARI

SLOW ROAST SLOW CRAFT

Van maker tot verzamelaar

Op een tafel staat een zilveren koffiekkan. Ze glanst en lijkt te wachten op een gesprek, een gebaar, een moment van aandacht. Rond die ene koffiekkan ontvouwt zich de expo *Slow Roast. Slow Craft*. Ze nodigt je uit om stil te staan bij wat er allemaal samenkomt in een alledaags object: geschiedenis, vakmanschap, ontmoeting en ritueel.

Het vertrekpunt van deze expo is een koffiekkan uit het midden van de 18de eeuw. Ze verbindt twee belangrijke gebeurtenissen voor het museum: het 50-jarig jubileum van de schenking Pierre Lunden en de afronding het meester-leerlingtraject 'Van historisch zilver tot hedendaags vakmanschap' in het DIVA atelier.

De koffiekkan maakte ooit deel uit van de verzameling van Pierre Lunden, een Antwerpenaar met een passie voor kunst, muziek en bloemen. In 1975 schonk hij zijn uitzonderlijke zilvercollectie aan het museum. Zijn schenking vormt vandaag nog steeds één van de fundamenteën van de DIVA collectie.

Tegelijkertijd koos het meester-leerlingtraject diezelfde koffiekkan uit voor een intensieve oefening in vakmanschap. Zilversmid Max Gielis, goudsmid Michel Mekke en metaalrestaurator Annick Mertens onderzochten het historische stuk tot in de kleinste details. Vanuit die studie maakten ze samen één reproductie en realiseerden elk drie nieuwe creaties met een eigen karakter, maar schatplichtig aan het origineel.

De tentoonstelling brengt zo drie perspectieven samen: de verzamelaar, de makers en koffie. Ze toont hoe één object een verhaal kan vertellen dat eeuwen en generaties overbrugt. Van 18de-eeuws pronkzilver tot hedendaags vakmanschap, van koffie als statussymbool tot dagelijks ritueel en moment van verbinding.

Deze expo nodigt je uit om te kijken, te vertragen en te ervaren wat vakmanschap vandaag kan betekenen.

1

Foto Valentine Van Hal, ca. 1887

Foto van Valentine Lunden - van Hal spelend aan de piano opgenomen door Albéric Lunden (1840-1899) op het Bisschoppenhof in Deurne. Valentine van Hal was de tweede echtgenote van Albéric Lunden en de moeder van Pierre Lunden.

DIVA, inv.nr. P75/8

2

Foto's Pierre Lunden, 1965

DIVA, inv. nr. P82/3a-b

3

Portret Albéric Lunden, Alexander van Antro, Antwerpen, 1892

De Antwerpse fotograaf en kunstschilder Alexander van Antro (1841-1902) portretteerde in 1890 de vierjarige Pierre Lunden. Twee jaar later schilderde hij het portret van zijn vader Albéric Lunden. In de linkerbovenhoek staat het wapen van de familie Lunden. Het werk is in de rechterbovenhoek gesigneerd: *A. Van Antro / Anvers 1892.*

DIVA, inv.nr. S75/127

4

Foto Albéric Lunden, 1897 (?)

DIVA, inv. nr. P85/2d

5

Reeks van twaalf foto's, Albéric Lunden

Amateurfotograaf Albéric Lunden was een bezield beeldmaker. Met zijn reis- en studiocamera trok hij eropuit om verhalen tot leven te brengen. Dit album vertelt Alphonse Daudets (1840-1897) *L'enfant espion* in twaalf foto's. We tonen hier een selectie. Pierre Lunden liet optekenen hoe hijzelf, zijn moeder en zus in enkele scènes uit dit literaire verhaal figureerden.

6

Tekening in inkt en aquarel op calqueerpapier, Chinees landschap met vogels, Pierre Lunden

Pierre Lunden tekende en boetseerde graag motieven uit de natuur en symboliek. Deze tekening is geïnspireerd op een Chinese porseleinen schotel met bloemen en vogels, vermoedelijk afkomstig uit zijn eigen collectie.

7

**Twee foto's uit fotoalbum,
Photo C. Verhoustraeten, Brussel, 1955**

Tijdens de Eerste Wereldoorlog week de familie Lunden uit naar Manchester. De broers Pierre en Philip werkten er in de textielindustrie, een ervaring die hun loopbaan mee vormde. Na 1918 keerden ze terug naar België en werden directeurs van de Royal Exchange Assurance, een Londense verzekeringsfirma met kantoor op de Meir in Antwerpen. Na Philips overlijden zette Pierre het agentschap alleen verder.

Deze foto's tonen Pierre Lunden tijdens zijn pensioneringsfeest. Na het formele gedeelte met bedankingen en cadeaus wordt het feest informeel: Pierre speelt piano en de aanwezigen dansen 'koninklijk' met papieren kronen op het hoofd. Een speels moment dat de warme sfeer van de gelegenheid weergeeft.

8

**Pierre Lunden en Marie-Louise Coppejans,
Brussel, 1970 en Pierre Lunden bij het
geboortehuis van Marie-Louise
Coppejans, Kaprijke, 1925**

Marie-Louise Coppejans hielp Pierre Lunden 56 jaar lang ononderbroken. Ze was al in dienst toen de familie Lunden tijdens de oorlogsjaren in Engeland verbleef en speelde een belangrijke rol in het huishouden, zoals het veiligstellen van de unieke gouden snuifdoos die door de kippen in de moestuin werd opgegraven.

Pierre bleef ongehuwd, maar hun band was innig: verschillende foto's plaatsen hem door de jaren heen in het ouderlijke huis van Marie-Louise en kort voor zijn overlijden droeg hij een compositie aan haar op. Marie-Louise werd erfgenaam van zijn artistieke collectie, met de opdracht deze over te dragen aan het Provinciaal Museum Sterckshof.

Foto's Pierre Lunden als tuinier, Antwerpen en Kaprijke, 1948, 1960 en 1964

Pierre Lunden kreeg van thuis uit een liefde voor muziek en een scherp oog voor de natuur mee. Al tijdens zijn verblijf in Engeland ging zijn aandacht naar zeldzame bloemen, zoals orchideeën. Als jurylid werd hij regelmatig gevraagd op nationale en internationale wedstrijden voor sierbloemen. In 1931 kreeg een dahlia de grote ereprijs in Lyon en werd naar Pierre Lunden vernoemd. De dahlia, een typisch product van de 18de eeuw, werd al snel een tentoonstellingsplant. Pierre kweekte zelf vele varianten in zijn tuin.

Foto zilvervitrine in het interieur van Pierre Lunden in Brussel

Vitrinekast in de woning van Pierre Lunden in Elsene, zoals beschreven in zijn testament, met op de bovenste legger een waterketel van de Antwerpse meester met bijenkorf uit familiebezit en op de onderste legger van links naar rechts: Koffiekan, Jacques-Philippe Leducq, Bergen, 1740-1741 of 1741-1742 (inv.nr. S75/82); Chokoladekan, Augustin Jozef Vandewinckele, Kortrijk, 1779 (inv.nr. S75/66); Koffiekan, Meester met twee vlamme harten, Bergen, 1747-1748 (inv. nr. S75/83). Boven de vitrinekast hangt het portret van de vierjarige Pierre Lunden geschilderd door Alexander van Antro (inv. nr. S75/222), DIVA, dossier legaat Lunden.

11

**Opening Lundenzaal in het Sterckshof,
13 oktober 1977**

12

**Partituren *Rêverie* (juni 1966), *Sonatine*
(september 1966), *Jour d'Automne*
(november 1966) en *Impromptu n° 1*
(februari 1967), Pierre Lunden**

Pierre Lunden volgde geen muziek-opleiding, maar verbeterde zijn techniek door praktische oefening. Zijn moeder leerde hem partituren lezen, zodat hij vlot van blad kon spelen, hoewel hij de formele notatie van sleutels en toonaarden niet kende. Om zijn improvisaties vast te leggen, creëerde hij een eigen notenschrift. Zijn vriend Verhoustraeten nam zijn improvisaties met de eerste bandopnemers op en daarna ontstonden bundels composities in manuscript en op band. Ze tonen een ander facet van Lundens schijnbaar gereserveerde persoonlijkheid.

13

Fiche G. & A. Decoster, Brussel

Deze fiche toont het aanbod van antiquair G. & A. Decoster aan Pierre Lunden voor een koffiekkan uit Bergen, toegeschreven aan Jacques-Philippe Leducq (1740-1742) (inv. nr. S75/82). Opvallend is de gedetailleerde potloodtekening van de kan, inclusief de nauwkeurig weergegeven merken waarmee de antiquair zijn expertise illustreerde.

14

Landschap met kasteel, Petrus Joannes van Regemorter, Antwerpen, 1778

Pierre Lunden bezat meerdere objecten van de Antwerpse kunstschilder Petrus Joannes van Regemorter (1755-1830), zijn betovergrootvader langs moederszijde. Dit olieverfschilderij op paneel hing samen met het gegraveerde portret van de schilder vlakbij zijn vleugelpiano. De signatuur vind je terug op de eerste trede van de trap aan de boerderij: *P. Van Regemorter 1778*.

DIVA, inv.nr. S75/138

15

Babyvleugel Régy, 1926

Museum Vleeshuis, inv. nr. AV.2021.008.001

16

Miniatuurportret Willem Frans Lunden, ca. 1690

Willem Frans Lunden (1664-1704), in 1691 gehuwd met Suzanna Hellinckx (1672-1733), liet zich in Romeins geïnspireerde kledij portretteren. De miniatuur is in een scharnierend doosje in roggenvel gemonoteerd. In het deksel staat genoteerd: *dit is het portrait / van Guil^{mo} fran^{co} / lunden*. Hij was een zoon van Willem Lunden (1624-1692) en Anna Maria Bosschaert (1626-1702). Zijn vader was voordien getrouwd met Catharine Lunden (1625-1658), dochter van Arnold (1595-1656) en Suzanna Fourment (1599-1643).

DIVA, inv.nr. S75/135

17

Zegelring Pierre Emile Lunden, België, 1869-1942 (?)

18 Karaats gouden zegelring met het wapen van de familie Lunden. Karel II lichtte de adelsbrieven van Willem Lunden (1624-1692) op 4 december 1679. Aan de hand van het gehaltemerk 750 kan de ring onder voorbehoud ergens tussen 1869 en 1942 gedateerd worden.

In 1982 aan het museum geschonken door René Pandelaars (1923-2016), zoon van Romanie Coppejans (1885-1976) en belangenbehartiger van het legaat Pierre Lunden.

DIVA, inv.nr. S82/107

18

Vaas, China, 1662-1722

De porseleinen vaas dateert uit de Kangxi keizertijd. Het decor in *famille verte* bevat symbolen die verwijzen naar de *pa pao* of acht boeddhistische kostbaarheden. De berg *K'un-lun* wordt viermaal afgebeeld, verwijzend naar de vier windstreken. Om te voldoen aan de Europese smaak werden aan de vaas monturen in verguld brons toegevoegd.

Pierre Lunden kocht de vaas in maart 1946 voor 70.000 Belgische frank bij J.P. Van Goidsenhoven in Brussel.

DIVA, inv.nr. S75/98

19

Paar kommen, China, 1723-1736

Op de onderzijde van de twee porseleinen kommen werd het ideogram *nien-hao* aangebracht. Op deze basis kan het porselein in het tijdperk van keizer Yongzheng gedateerd worden. De kwartels op de kommen staan in China symbool voor moed.

Pierre Lunden kocht de kommen in mei 1935 voor 30.000 Belgische frank bij J.P. Van Goidsenhoven in Brussel.

DIVA, inv.nrs. S75/107a-b

20

Theekop met onderschotel, China, 1723-1736

Het porselein situeert zich in het tijdperk van keizer Yongzheng. Voor de allegorische voorstelling van de zomer gebruikte de schilder een prent met als titel *Æstas* van Jeremias Wolff (ca. 1663-1724) als inspiratiebron. Jeremias Wolff was een belangrijk uitgever in Augsburg die aanvankelijk als klokken- en automatenmaker actief was.

Het ensemble werd op 26 november 1949 voor 10.000 Belgische frank aangekocht op de veiling van Georges Giroux in Brussel. De theekop met onderschotel was afkomstig uit de verzameling van Edouard Brunard, wiens collectie van 20 tot en met 22 maart 1933 in de Galerie Themis in Brussel werd geveild.

21

Theekop met onderschotel en roomkan, China, ca. 1740

Het porseleinen theeservies met lichtpaars pluim- of acanthusmotief werd rond 1740 in China vervaardigd. Het ontwerp wordt soms toegeschreven aan het atelier van Cornelis Pronk (1691-1759). Van Pronk is bekend dat hij in opdracht van de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) ontwerpen maakte voor porseleinen serviezen uitgevoerd in China.

De theekop met onderschotel afkomstig uit van de verzameling Mallet in Londen werd in maart 1931 voor 8.500 Belgische frank aangekocht bij J.P. Van Goidsenhoven in Brussel. De roomkan werd in juni 1932 bij dezelfde antiquair voor 3.800 Belgische frank aangekocht.

22

Waterketel, Meester met bijenkorf, Antwerpen, 1734-1735

De ketel, *moor* of *bouilloire* is opgedeeld in acht panden met gravures op gegranuleerde grond. Het hengsel is afgewerkt met een balustervormige ivoren greep. De vroegste vermelding van een theeketel in Antwerpen dateert van 1706. Vaak worden de ketels samen met een komfoor getaxeerd en uitzonderlijk samen met een koffie- en roomkan. Een van de oudste voorbeelden uit de Zuidelijke Nederlanden werd in 1704-1705 door Jacques Philippe I Levieux (†1733) in Bergen vervaardigd. Van de Antwerpse meester met bijenkorf is vooral tafzilver uit de periode 1724-1747 bekend, waaronder een koelvat voor wijnglazen.

De waterketel komt uit familiebezit: *Cette pièce de famille est d'une facture admirable*. Pierre Lunden beschouwde dit verder als een *Pièce Capitale* (...).

23

Chocoladekan, Guillielmus van Eesbeeck, Brussel, 1734-1737

Van de Brusselse zilversmid Guillielmus van Eesbeeck (1688-1761), gespecialiseerd in tafelzilver, zijn zeker drie chocoladekannen bekend. Het oudste voorbeeld uit het Museum Broodhuis in Brussel, daterend van 1727-1730, rust op vier gebogen poten terwijl dit exemplaar een standvoet heeft. Op het deksel zit een afschroefbare knop waardoor de chocoladeopschuimer of *moussoir à chocolat* gemanipuleerd kan worden.

Op 26 maart 1955 kocht Pierre Lunden de chocoladekan voor 19.500 Belgische frank op een veiling in de Galerie Georges Giroux in Brussel. Pierre Lunden beschouwde dit verder als een *Pièce importante*.

24

Koffiekan, Jacques-Philippe Leducq, Bergen, 1740-1741 of 1741-1742

De zilveren koffiekan met ivoren handvat werd vervaardigd door de meester met gekroonde en gebaarde profielkop. Voorheen werd deze meester geïdentificeerd als Jacques-Gaspard de Moitemont (1695-1750) of Jean-Baptiste Leducq (1671-1736), maar nu als Jacques-Philippe Leducq (1679-1745). Van hem zijn meerdere peervormige koffiekannen op drie pootjes uit de jaren 1730 bekend. Enkel gravures, sierlijsten, dekselknoppen en handvaten variëren.

Op 14 april 1956 door Pierre Lunden als *Pièce capitale* en *Pièce de grande Classe* aangekocht voor 26.500 Belgische frank bij G. & A. Decoster Frères in Brussel.

25

Theepot, Guilielmus Vander Haeghen, Brugge, 1762

Guilielmus Vander Haeghen (*1707) werd op 6 februari 1744 als meester aanvaard en zijn winkel was op de Grote Markt in Brugge gevestigd. Theepotten in klein formaat, gebruikt bij het ontbijt voor een of twee personen zijn vrij zeldzaam. Bovendien is van deze zilversmid, die een aambeeld als meesterteken had, nauwelijks ander werk bekend.

Pierre Lunden kocht het theepotje als *Pièce importante* en *Très rare* op 12 december 1963 op een veiling in het Paleis voor Schone Kunsten in Brussel voor 29.000 Belgische frank.

26

**Koffiekan, Jan Baptist Cassé,
Antwerpen, 1771**

Jan Baptist Cassé (1712-1777), meester zilversmid sinds 1748, is een van de belangrijkste vertegenwoordigers van de rococostijl in Antwerpen. Deze koffiekan en de driekraantjeskan in het DIVA museum zijn daar uitstekende voorbeelden van. Zijn productie bestrijkt een ruim gamma. Op de bodem van de koffiekan werd volgende inscriptie ingekrast: *Pt D6783/D6435 [uitgekrast]/ 70013 ait.*

Pierre Lunden kocht de koffiekan in augustus 1972 als *Pièce importante* van collega verzamelaar baron Bertrand de Giey (1931-2020) voor de prijs van 160.000 Belgische frank.

27

**Koffiekan, Michel Paul Joseph Dewez,
Brussel, 1779**

De koffiekan vormt een ensemble met een room- of melkkan. Op beide voorwerpen werden de eigenaarsinitialen *V:F:R:* gegraveerd. Van Michel Paul Joseph Dewez (1742-1804) zijn minstens vier koffiekannen bekend. Het oudste voorbeeld dateert van 1772, het jaar waarin hij als meester zilversmid in Brussel werd aanvaard. Dewez had voordien als eerste gezelschap in het atelier van Jacques Roëttiers (1707-1784) in Parijs gewerkt en werd later door gouverneur-generaal Karel Alexander van Lotharingen (1712-1780) aangesteld als hofedel-smid.

Pierre Lunden kocht de koffiekan en bijhorende room- of melkkan uit familiebezit als *Pièces Capitales* voor 120.000 Belgische frank.

28

Koffiekan, Maurice Joseph Evrard, Bergen, 1787

Maurice-Joseph Evrard (1752-1830), opgeleid in het atelier van juwelier Antoine Mortiau (1720-1776), legde in 1778 zijn meesterproef af, bestaande uit een antieke ring met briljant. Als juwelier en zilversmid richtte hij zich afgaande op de benaming van zijn winkel op een modieus publiek: *Magasin de Paris dit « La Bruxeloise »*. Deze koffiekan, waarvan ook een exemplaar bestaat van 1770, past perfect in het plaatje van het toen gangbare neo-classicisme, ook bekend als Louis XVI-stijl. Van hem is ook de enige *persane* uit Bergen bekend.

Door Pierre Lunden in 1970 bij Lucien Delplace in Brussel aangekocht voor 50.000 Belgische frank.

29

Koffiekan, Meester met vuurpot, Brussel, 1793

De Brusselse meester met vuurpot kan ondanks het groot aantal bewaarde werken uit de periode 1777-1793, waaronder minimaal zes koffiekannen, vooralsnog niet geïdentificeerd worden. De gewichtsaanduiding 31 [onsen] 14 [engelsen] (975,092 gram) voor het zilver stemt ongeveer overeen met het huidige gewicht inclusief houten handvat (1.021,62 gram). Een gelijkaardige kan van 1792, in 1996 geveild, heeft een ivoeren in plaats van houten handvat.

Pierre Lunden kocht de koffiekan in 1968 bij Georges Decoster in Brussel voor 50.000 Belgische frank.

Koffiekan, Meester met twee vlamme harten, Bergen, 1747-1748

De koffiekan werd door de meester met twee vlamme harten gerealiseerd. Het model sluit nauw aan bij iets oudere voorbeelden uit Bergen. Onderaan de bodem werd de gewichtsaanduiding 34 onces (1.045,84 gram zilver) gegraveerd, wat ongeveer overeenstemt met het huidige gewicht inclusief houten handvat (1.080 gram). Van deze zilversmid – soms geïdentificeerd als Pierre-Joseph de Bettignies (1702-1778) – zijn werken bekend tussen 1733 en 1749-1750. Een vergelijkbare koffiepote, weliswaar rijker versierd met schelpen en rocailles, draagt het alliantiewapen van Claude-Antoine-Pierre Rault de Ramsault de Raulcourt (1721-1776) en Marie-Ursule-Caroline de Benoist (*1725), die in 1747 gehuwd waren.

Pierre Lunden kocht de koffiekan op 26 oktober 1966 als *Pièce importante* voor 79.200 Belgische frank op een veiling in het Paleis voor Schone Kunsten in Brussel.

Interieur van een Londens koffiehuis, anoniem, ca. 1650–1750

Deze tekening toont het interieur van een Londens koffiehuis. Een dienstmeid achter een toog met wit kanten voorhangsel, een bediende die kleipijpen uit een kist haalt en in het midden een bediende die koffie schenkt. Rechts zit een groep mannen met kranten en kopjes, met op de achtergrond een ketel boven het vuur en schilderijen en mededelingen aan de muur.

In koffiehuisen kwam men bijeen om informatie uit te wisselen, politiek en kunst te bespreken, koffie te drinken, te roken en pamfletten te lezen. Het gebruik van koffiehuisen als forum voor politieke discussie baarde de autoriteiten zorgen. Koning Karel II verbood ze in 1675. De uitwisseling van informatie in koffiehuisen leidde tot de ontwikkeling van financiële journalistiek, de modernisering van de Londense beurs en de oprichting van bedrijven zoals Lloyd's Insurance.

Deze tekening is een zeldzaam visueel verslag van een Londens koffiehuis aan het einde van de 17de eeuw, in een stijl vergelijkbaar met die van waaierdecoraties uit die tijd. De kleding van de geportretteerden wijst op een datum rond de jaren 1690.

32

Reproductie van de “koffiekan, Meester met twee vlamme harten”, Max Gielis, Annick Mertens en Michel Mekke

Een zilveren koffiekan lijkt misschien een gebruiksvoorwerp, maar voor Max Gielis, Michel Mekke en Annick Mertens werd het een meester-leerlingtraject. Samen kozen ze een koffiekan uit de schenking van Pierre Lunden uit de DIVA collectie. Ze bestudeerden het object, onderzochten hoe het gemaakt is en vertaalden dat naar hun eigen praktijk. Twee jaar lang werkten ze, gemiddeld een dag per week, aan een reproductie en maakten ze elk een nieuwe eigentijdse interpretatie.

33

Tafel met gereedschap

Overzicht van het gereedschap en enkele werkstukken uit het meester-leerlingtraject met onder andere hamers en staken, wassen modellen en gesmede corpussen in tombak.

Het smeden van een koffiekan is een traag en intensief proces, waarin techniek, geduld en esthetisch inzicht samenkomen. Het traject start met een grondige studie van het object. Foto's, tekeningen en voorstudies helpen om vorm en details nauwkeurig vast te leggen. Op basis hiervan worden pasmallen en modellen gemaakt en worden gereedschappen op maat vervaardigd, zoals hamers en staken, die perfect in de hand liggen voor duizenden slagen nodig om het zilver te vormen.

De deelnemers oefenen eerst in tombak, een goedkoper alternatief voor zilver, om de corpus en de vormen onder de knie te krijgen. Daarna volgt de productie van de verschillende onderdelen: het deksel, de schenktuit, pootjes en ornamenten, vaak eerst in was gemaakt en daarna gegoten. Elk onderdeel wordt zorgvuldig afgewerkt en uiteindelijk gemonteerd tot een complete koffiekan.

Het traject spreidt zich uit over twee jaar, met sessies van enkele uren per keer, zodat deelnemers het intensieve werk kunnen combineren met hun andere bezigheden. Het proces benadrukt niet alleen het overdragen van technieken, maar ook het beheersen van de zilversmidspijp: aandacht voor gereedschap, materiaal en procedure is essentieel en elke fase vraagt concentratie, doorzettingsvermogen en precisie.

34

Video-installatie: over vakmanschap, koffie en makerspaces

Deze video-installatie verkent vakmanschap in verleden, heden en toekomst. Voor historisch inzicht zorgt Tonny Beentjes, metaalconservator en restaurator. Hij deed ook onderzoek naar het boekje *Wegwijs voor aankomende zilveren goudsmiden* van Willem van Laer (1674-1722), een van de eerste publicaties over het doorgeven van ambachtelijke kennis. Het heden komt aan bod via de drie leden van het meester-leerlingtraject die vertellen wat vakmanschap vandaag betekent. Voor de toekomst gingen we in gesprek met toekomstonderzoeker Eva De Smedt over mogelijke, waarschijnlijke en wenselijke scenario's rond vaardigheden. Daarbij stond ook het belang van koffie centraal: hoe koffiehuisen verbinden en fungeren als *third places*. Dit concept koppelden we aan ateliers en *makerspaces*, plekken waar mensen samenkomen, leren en ideeën uitwisselen. Onderzoeker Vic Bervoets licht het jonge landschap van *makerspaces* in Vlaanderen en Brussel toe. Daarnaast tonen we een intieme en gedetailleerde blik in het atelier, waar de leden van het meester-leerlingtraject aan het werk zijn.

35

Willem van Laer, *Weg-wyzer voor aankomende goud- en zilversmeden*, 1754-1788

Dit handboek, geschreven door de Zwolse zilversmid Willem van Laer en oorspronkelijk gedrukt rond 1721 in Amsterdam, bood jonge goud- en zilversmeden praktische instructies, recepten en ambachtelijke geheimen. Van Laer legt stap voor stap technieken uit zoals solderen, polijsten, gieten en het maken van wassen modellen, evenals de natuurkundige en chemische principes erachter.

In een tijd waarin veel kennis mondeling en als gildegeheim werd overgedragen, maakte van Laer zijn vakkennis toegankelijk en duurzaam. Zijn *Weg-wyzer* hielp leerlingen sneller zelfstandig te worden en positioneerde smederij als een ambacht dat vakmanschap, kennis én intellect vereist. Het handboek bleef populair en werd in 1730 en 1768 herdrukt, waarmee van Laer een blijvende reputatie en nalatenschap verzekerde.

36

Max Gielis

Dit nieuwe werk is geïnspireerd op de koffiekkan *Meester met twee vlamme harten*. Aangezien zo'n grote kannen tegenwoordig niet meer nodig zijn, maakte Max een kleinere, intiemere versie, bedoeld voor koffie bij een tête-à-tête.

37

Annick Mertens

Dit nieuwe werk is gebaseerd op het onderzoek naar de koffiekkan *Meester met twee vlamme harten*.

Annick keerde terug naar de kern van het gebruik: het schenken van een vloeistof, in dit geval water en creëerde een nieuwe, functionele waterkan.

38

Michel Mekke

Dit nieuwe werk is geïnspireerd op de koffiekkan *Meester met twee vlamme harten*. Michel liet alle versiering en tierlantijnen weg en gebruikte de corpus van de koffiekkan als basis voor een functionele vaas.

VIJFTIG JAAR LEGAAT PIERRE LUNDEN

Jonkheer Pierre Emile Marie Lunden overleed op 13 april 1975 in Elsene.

Hij werd net geen 88 jaar, want geboren op 29 april 1887 in het kasteel Bisschoppenhof in Deurne. Daar groeide hij samen met zijn (half-) broers en zusters op. Pierre is een zoon uit het tweede huwelijk van Albéric Lunden (1840-1899) met Valentine Van Hal (1857-1914). Alleen al door geboorte was Pierre via adellijke en artistieke connecties bevoorrecht.

De vader van Pierre was amateurfotograaf en afstammeling van Willem Lunden (1624-1692), die via zijn tweede echtgenote familiale banden had met Helena Fourment, de tweede vrouw van kunstschilder Pieter Paul Rubens.

De moeder van Pierre was een begaafde pianiste die langs moederszijde afstamde van de kunstschilders Ignatius Josephus en Petrus Joannes van Regemorter; en langs vaderszijde van Jean-Jacques Van Hal. Zowel Petrus Joannes van Regemorter als Jean-Jacques Van Hal speelden in 1815 als leden van de Maatschappij ter aanmoediging der Schoone Kunsten een belangrijke rol in de terugkeer van schilderijen van Pieter Paul Rubens naar Antwerpen. Schilderijen die twintig jaar eerder door de Fransen opgeëist waren. Als dank voor zijn engagement ontving Jean-Jacques Van Hal een gouden snuifdoos van koning Willem I der Nederlanden. Deze uitzonderlijke snuifdoos van Parijse makelij naar ontwerp van Juste-Aurèle Meissonnier kende een bewogen leven, want in moeilijke tijden werd ze in de tuin van het kasteel Bisschoppenhof begraven. Dankzij de goede zorgen van het dienstpersoneel, met name Romanie en Marie

Louise Coppejans doorstond ze de tand des tijds.

Verzekeringsmakelaar en amateur

Tijdens de Eerste Wereldoorlog verbleef Pierre Lunden samen met zijn broer Philippe in Manchester. Bij hun terugkeer in België gingen ze aan de slag als directeurs bij de Royal Exchange Assurance, waarvan het kantoor op de Meir in Antwerpen gevestigd was. De Belgische zetel van deze Londense firma verhuisde naar Elsene. Om die reden verhuisde Pierre zeer tegen zijn zin naar Elsene.

Pierre Lunden was zowel in cultuur als natuur geïnteresseerd. Zijn voornaamste passies waren kunst verzamelen, muziek en tuinieren. Net als zijn moeder speelde hij piano en was hij een grote fan van Robert Schumann. Als autodidact, want niet opgeleid aan enige academie of conservatorium, schreef hij tal van eigen composities. Tijdens zijn verblijf in Engeland raakte hij begeistert door het telen van zeldzame bloemen, in het bijzonder orchideeën en dahlia's. In 1931 werd een dahlia naar hem vernoemd. Hij tekende en boetseerde zelf. Decors van porselein werden door hem gekopieerd en voor zijn goede vriend van antiquair Jean-Pierre Van Goidsenhoven ontwierp hij de omslag van de dichtbundel *Le cyle des jours et des mois*.

Pierre Lunden als porseleinverzamelaar

Lunden en Van Goidsenhoven deelden hun passie voor Chinees porselein. Tot midden in de jaren 1950 verzamelde Pierre Lunden porselein, deels aangekocht bij Van Goidsenhoven. Lunden publiceerde

enkele bijdragen over dit onderwerp:

La céramique chinoise en Trente ans avec les Tsing : notes sur la porcelaine de Chine de collection. Van Goidsenhoven droeg in 1936 een van zijn publicaties over Chinees porselein op aan Pierre Lunden.

De zilververzameling van Pierre Lunden

Pierre Lunden was van mening dat een verzamelaar moet streven naar kwaliteitsverbetering en dat de verzameling in lijn met het leven zelf diende te evolueren. Het is niet bekend waarom hij de focus van porselein naar zilver verlegt, maar het is een feit dat hij in de jaren 1950 zilver uit het prinsbisdom Luik en de Zuidelijke Nederlanden begon te verzamelen. Hij was daarbij bereid om een deel van zijn porseleinverzameling in te zetten om aankopen van edelsmeedwerk op veilingen en bij antiquairs of bij collega verzamelaars te financieren. Daarnaast hechtte hij veel belang aan het bewaren of verwerven van familiezuiver. Het interieur van het kasteel Bisschoppenhof, verwijzend naar de bisschoppen van Luik, de gehechtheid aan de stad Antwerpen en familiale banden van zijn voorouders met Rubens waren niet alleen belangrijke factoren voor de samenstelling van zijn verzameling, maar hadden tevens invloed op zijn wens om ze na zijn dood een goede bestemming te geven. Aanvankelijk werd gedacht aan het Rubenshuis, maar uiteindelijk werd op 8 september 1970 bij testament vastgelegd dat zijn collectie als geheel gelegateerd zou worden aan het Provinciaal Museum voor Kunstambachten, gevestigd in het kasteel Sterckshof in Deurne op een boogscheut van zijn geboortehuis. Piet Baudouin, directeur van de provinciale cultuurdienst en ere-conservator van het museum Sterckshof, en René Pandelaers, zoon van Lundens dienstmeid Romanie Coppejans, speelden een cruciale rol in

de bespreking en opvolging van het legaat.

Bij de aanvaarding van zijn legaat door de Provincie Antwerpen, werd de totale waarde van het antiek edelsmeedwerk, het porselein en diverse kunstvoorwerpen op 11.462.000 Belgische frank geschat. Het legaat was in 1992 een van de fundamenteën bij de oprichting van het Zilvermuseum. Het vormt nu nog steeds een wezenlijk onderdeel van het DIVA museum, waar het tot op vandaag cruciaal is in het onderzoek naar zilver uit de Zuidelijke Nederlanden en het prinsbisdom Luik.

De verzameling met bijna uitsluitend tafelsilver uit de 17de en 18de eeuw is zowel typologisch als geografisch goed uitgebalanceerd. Zowat alle belangrijke productiecentra uit het huidige België zijn er in vertegenwoordigd (Aat, Antwerpen, Bergen, Brugge, Brussel, Doornik, Gent, Ieper, Kortrijk, Leuven, Luik, Mechelen en Namen), zij het dat Antwerps zilver in verhouding meer aandacht kreeg. Daar bovenop blijkt de verzameling naast een paar kandelaars uit Maastricht ook zeldzaam zilver uit Hasselt en Oostende te bevatten. Dat laatste is een kwestie van voortschrijdend inzicht of doorgedreven onderzoek, want de suikergoedschaal en de theepot werden aanvankelijk als zilverwerk uit respectievelijk Virton en Brugge geïdentificeerd. Qua type objecten ligt de focus op corpuswerk. Bestek, vaak een specifiek en op de keper beschouwd goedkoper verzamelgebied, is nauwelijks vertegenwoordigd, behoudens een 17de-eeuwse Antwerpse lepel, een 18de-eeuwse Antwerpse suikerstrooilepel en twee messen met porseleinen heften en zilveren lemmeten uit familiebezit. Bekers, vazen, kommen, schotels, schalen en dienbladen, strooibussen,

mosterdpotten, zoutvaten, olie- en azijnstelen en sauskommen, theepotten en -bussen, koffie- en chocoladekannen, komforen, kandelaars, snuif-, toilet- en zeepdozen zijn goed vertegenwoordigd. Voor de grotere of zeldzame objecten beperkte hij zich tot een goed voorbeeld of ensemble: een blaker, een molenbeker, een waterketel, een lampetkan met bekken en een terrine met schotel. Zilverwerk gerelateerd aan de eredienst of ter devotie heeft een bescheiden aandeel in de verzameling: altaarkandelaars, een paar ampullen, een godslamp, een wijwatervat, een Onze-Lieve-Vrouwebeeld en een opengewerkt boekbandje met florale motieven. In de zilveren band zitten de *Christelijke gebeden en litanien voor de catholijke jonckheyt* vervat. Een zeldzaam werkje met schijnadres Antwerpen dat in 1710 werd uitgegeven door Gysbert Gasiniet, die in realiteit in 's-Gravenhage actief was.

Topstukken

Elke aankoop werd door Pierre Lunden minutieus in het Frans gedocumenteerd en becommentarieerd. De merken werden op de fiches zorgvuldig nagetekend. Omschrijvingen als belangrijk, van kapitaal belang of (zeer) zeldzaam waren niet uit de lucht. Zijn inschatting, ook zoveel jaren na datum, bleek terecht, want op 24 januari 2025 werden niet minder dan zeven zilveren of gouden cultuurgooederen uit zijn verzameling door de Vlaamse overheid erkend als topstuk: een 17de-eeuws Onze-Lieve-Vrouwebeeld met latere toevoegingen door het huis Constant Minne-Coone (Gent, 1835/43-1869) en Wolfers Frères (Brussel, 1942-1954/75) ; een paar vierkante pijpandelaars (Brussel, 1687-1690) ; een theebus van Michiel van de Kerckhove (Brugge, 1720-1721) ; een theepot van Martinus de Clerck (Oostende,

1731-1732) ; een snuifdoos van Pierre Croissant (Parijs 1739-1740) ; een terrine op schotel van Antoon de Raedt (Mechelen, 1765-1766) en een koffiekkan van het type *Persane* van Jean Louis Philippront (Aat, 1783).

De gouden snuifdoos en de Mechelse terrine met het alliantiewapen van Léopold-Joseph-Simon van Gameren en Reine-Jeanne-Joséphine Lunden de Ter Elst kwamen uit familiebezit. De pijpandelaars, de theebus en de theepot werden bij de gebruikelijke adressen in Brussel aangekocht, namelijk bij Georges Giroux, Lucien Delplace en de kunstveilingen in het Paleis voor Schone Kunsten. Het zilveren Onze-Lieve-Vrouwebeeld werd bij Van Herck in Antwerpen aangekocht. Met de verwerving van de Brusselse andelaars, afkomstig uit de verzameling van de familie de Schoutheete de Tervarent, was een van zijn vroegste aankopen. Hiermee werd de lat door Pierre Lunden meteen hoog gelegd, zowel naar zeldzaamheid als naar prijs. Slechts uitzonderlijk kocht Pierre Lunden stukken in het buitenland aan. Dat was het geval voor de Brugse theebus afkomstig uit de verzameling van David David-Weill die op 4 en 5 mei 1972 in het Hotel Drouot in Parijs verkocht werd. De pijpandelaars en de theebus, kregen uitgezonderd enkele familiestukken, de hoogste verzekeringswaarde toegemeten bij de aanvaarding van het legaat.

Dr. Wim Nys, curator DIVA museum

Fiche G.& A. De Coster met betrekking tot de aankoop van een koffiekan van de toen nog niet geïdentificeerde meester met gekroonde en gebaarde profielkop uit Bergen, Brussel, [1956] - DIVA, Dossier S75/82:

Foto van vitrinekast 1 in kamer 2 in de woning van Pierre Lunden in Elsene, zoals beschreven in zijn testament, met op de bovenste legger een waterketel van de Antwerpse meester met bijenkorf uit familiebezit en op de onderste legger van links naar rechts: Koffiekan, Jacques-Philippe Leducq, Bergen, 1740-1741 of 1741-1742 (inv.nr. S75/82); Chocoladekan, Augustin Jozef Vandewinckele, Kortrijk, 1779 (inv.nr. S75/66); Koffiekan, Meester met twee vlammen, Bergen, 1747-1748 (inv.nr. S75/83). Boven de vitrinekast hangt het portret van de vierjarige Pierre Lunden geschilderd door Alexander van Antrop (inv.nr. S75/222) – DIVA, Dossier legaat Lunden

Anne-Marie Claessens-Peré (*1946) in gesprek met gouverneur Andries Kinsbergen (1926-2016) bij de opening van de Lundenzaal op 13 oktober 1977 in het Provinciaal Museum voor Kunstambachten – Sterckshof. Links de portretfoto van Valentine Van Hal door Albéric Lunden (inv.nr. P75/8), centraal het 17de-eeuws zilveren Onze-Lieve-Vrouwebeeld (inv.nr. S75/92) en rechts aquarel met zicht op de Schijnrivier door Petrus Josephus van Regemorter (inv.nr. P75/4)) – DIVA, Dossier legaat Lunden – Fotodienst Provincie Antwerpen

DE KOFFIEKAN MET TWEVE VLAMMENDE HARTEN. OVER VAKMANSCHAP, KOFFIEHUIZEN EN HET ATELIER ALS SOCIALE RUIMTE

I
In het atelier van het DIVA museum staat een koffiekkan centraal. Niet zomaar een koffiekkan, maar een historisch stuk met een verhaal. Het gaat om de koffiekkan van de Meester met de twee vlammende harten, vervaardigd 1747-1748 in Bergen. Rond deze koffiekkan ontvouwde zich het meester-leerlingtraject *Van historisch zilver tot hedendaags vakmanschap*, een tweejarig traject waarin zilversmid Max Gielis zijn kennis deelde met metaal-restaurator Annick Mertens en goudsmid Michel Mekke. Dit traject, ondersteund door de Vlaamse Overheid als een beurs voor het doorgeven van vakmanschap, bood de deelnemers de kans om hun kennis te verdiepen. Samen kozen ze deze koffiekkan uit de DIVA collectie. Ze bestudeerden het object, onderzochten hoe het gemaakt is en vertaalden dat naar hun eigen praktijk. Gedurende twee jaar werkten ze gemiddeld één dag per week aan een reproductie van de koffiekkan en maakten ze elk een nieuwe, eigentijdse interpretatie. Dit traject was meer dan het doorgeven van technische kennis: het was een oefening in aandacht, tijd en wederzijdse afstemming. De koffiekkan fungeerde als een lens waardoor verleden en heden, denken en doen, zichtbaar werden.

Wat is vakmanschap? De Amerikaanse socioloog Richard Sennett beschrijft vakmanschap als een fundamentele menselijke impuls om iets goed te doen omwille van het werk zelf.¹ Vakmanschap

gaat voor Sennett niet zozeer over het verwerven van vaardigheden, maar is vooral een manier van zijn. Het gaat niet om efficiëntie of winst, maar om de handeling zelf. In het zilversmeden uit zich dat in duizenden hamerslagen, in de wisselwerking tussen hand en materiaal, in het geduld om het metaal te laten spreken tot er een vorm ontstaat die als vanzelfsprekend lijkt.

Het meester-leerlingtraject in het DIVA atelier herstelde subtiel een wezenlijk onderdeel van een eerder klassieke leeromgeving die in huidige opleidingen doorgaans ontbreekt. Terwijl opleidingen edelsmeden focussen op basisvaardigheden, bood dit traject de ruimte om van begin tot einde een zilveren object helemaal te reconstrueren. Kennis werd niet overgedragen via cursussen, maar samen – los van elke hiërarchie – via kijken, proberen, corrigeren en plannen.

Deze vorm van overdracht is traag, lichamelijk en relationeel. De slag van de hamer, de greep van de hand en het gloeien van het zilver zijn nuances die zich niet laten opschrijven, maar zich uitsluitend laten zien door veelvuldige herhaling. Een object ontstaat niet in één gebaar, maar groeit langzaam. Elke bewerking vormt een stap in het begrijpen van het materiaal. Zo bouwt men niet alleen een object, maar ook kennis, geduld en begrip op. Vakmanschap gaat verder dan techniek, het is, zoals Sennett schrijft, een houding.

Het is de diepmenselijke drang om materiaal, techniek en verbeelding samen te brengen in iets dat tegelijk functioneel en betekenisvol is. Die houding herkennen we in vele domeinen: in de precisie van de chirurg, in de zorg van de kok die een gerecht perfectioneert, in de concentratie van de muzikant die eindeloos een passage herhaalt, of in de programmeur die codes schrijft en herschrijft. Steeds is er datzelfde verlangen: iets goed doen, niet uit noodzaak, maar uit toewijding.²

II

De keuze voor de koffiekkan als centraal object voor dit meester-leerling traject is niet toevallig, want ze belichaamt niet alleen historisch vakmanschap, maar ook een sociale dimensie. De koffiekkan is een object dat uitnodigt tot ritueel. Ze bemiddelt tussen individu en gemeenschap. Wie koffie schenkt, deelt warmte, tijd en aandacht. In die zin wordt de zilveren koffiekkan van de Meester met twee vlamme harten een object met een sociale betekenis.

De vroegmoderne koffiehuisen vormden het decor van een nieuwe sociale structuur. Toen koffie in de 17de eeuw Europa bereikte, voegde ze niet alleen iets toe aan ons smaakpalet, maar zette ze ook iets in gang in de samenleving. In de koffiehuisen van Londen, Parijs en Wenen ontstond wat de Duitse filosoof en socioloog Jürgen Habermas later als de *burgerlijke publieke sfeer* omschrijft. In deze koffiehuisen werden kranten gelezen, pamfletten gedeeld en gediscuteerd over kunst, politiek en economie. Plekken waar burgers zich oefenden in spreken, luisteren en debatteren.³ De toegang hing niet af van adellijke titel of sociale rang, maar van deelname. Koffie werd zo een uitnodiging tot gesprek, dialoog en

democratische cultuur.

De Amerikaanse socioloog Ray Oldenburg noemde zulke plekken eind jaren 1980 *third places*.⁴ Neutrale ruimten tussen thuis (*first place*) en werk (*second place*) waar mensen samenkomen om te ontspannen, ideeën uit te wisselen en gemeenschapsbanden op te bouwen. Het zijn laagdrempelige en toegankelijke plekken die sociale cohesie bevorderen en zorgen voor een gemeenschapsgevoel. Klassieke voorbeelden zijn cafés, parken en bibliotheken.

Vandaag zien we dat *third places* onder druk komen te staan en vervangen zijn door commerciële koffiebars of digitale werkomgevingen. Toch zien we dat publieke ateliers, collectieve werkplaatsen, *fablabs* en *makerspaces* deze rol opnieuw opnemen. Ze bieden geen service, maar een plek waar mensen samenkomen om te oefenen, te falen en zichzelf te verbeteren. Het atelier van het DIVA museum past in dat continuüm. Het is een ruimte die niet uitsluitend productief is, maar ook reflectief.

Als de koffiekkan symbool staat voor gemeenschap, dan brengt de hamer van de zilversmid mensen samen rond een gedeelde handeling. In die zin is het meester-leerlingtraject een sociaal project omdat het een vorm van intimiteit herstelt waarbij men in nabijheid van elkaar kan leren.

Leren wordt zo een sociale handeling. Zoals Sennett opmerkt, heeft vakmanschap een morele dimensie: het vereist samenwerking, respect voor materiaal en voor elkaar.⁵ De meester is geen autoriteit die kennis bezit, maar een figuur die relaties onderhoudt. In de lange duur van het

meester-leerlingtraject, verspreid over twee jaar met wekelijkse sessies, ontstaat een ritme dat vakmanschap zelf weerspiegelt. De trage voortgang maakt van het atelier een denkrimte, een ruimte voor reflectie en onderzoek. In die zin is het meester-leerlingtraject geen opleiding, maar een praktijk die verwant is met wat men in de hedendaagse kunst ook wel eens *practice based research* noemt.

III

Een meester-leerlingtraject stelt vragen die elke generatie opnieuw moet beantwoorden: *hoe kan men vakmanschap bewaren?* Niet door het te conserveren onder een stolp, maar door het telkens opnieuw te beoefenen. Vakmanschap bestaat zolang het wordt beoefend.

In de 18de eeuw zette de Zwolse zilversmid Willem van Laer in zijn *Weg-wyzer voor aankomende goud- en zilversmeden* vakmanschap om in woorden.⁶ Het is zelfs één van de eerste handboeken in zijn soort die de geheimhouding doorbrak die leefde in het gildesysteem. Zijn handboek is een meer dan verdienstelijke poging om het vak van de zilver- en goudsmid te systematiseren en zo te bewaren. Toch bleef dit handboek op sommige punten beperkt tot abstracties en ontsnapt de praktijk aan enige vorm van definitie. Ook het meester-leerlingtraject balanceert precies tussen deze twee vormen van kennisoverdracht: de geschreven en de belichaamde kennis. Documentatie van het traject, tekeningen, mallen en filmbeelden vormen een hedendaagse *Weg-wyzer*, maar de praktijk zelf blijft immaterieel erfgoed, weliswaar tastbaar door de handelingen die ze voortbrengen en blijven herhalen.

Bewaren betekent hier niet vastleggen, maar actief herhalen en handelingen doorgeven. In het meester-leerlingtraject is het bewaren van kennis ingebed in de handelingen zelf: in het hameren, gloeien en polijsten. Elke slag draagt een echo van eerdere slagen, elke correctie bouwt voort op eerdere correcties. Het geheugen van de vakman zit niet in woorden, maar in zijn handelingen.

Het meester-leerlingtraject maakt dat principe tastbaar. De overdracht van kennis is geen eenrichtingsverkeer van oud naar jong, maar een circulair proces waarin alle partijen leren door te doen. De 'meester' wordt herinnerd aan het waarom van zijn gebaren, de 'leerling' ontdekt dat leren vooral bestaat uit herhalen. Zo ontstaat een gemeenschap van handen en een collectieve vorm van herinnering die zich niet laat archiveren.

Het bewaren van vakmanschap is geen nostalgisch gebaar, maar een handeling met de blik op vooruit. Door te blijven maken, blijft men ook vernieuwen. Vakmanschap bewijst zijn vitaliteit juist door zijn veranderlijkheid en elk nieuw stuk voegt een nuance toe aan een traditie. In die zin is het 'herhalen om te bewaren' niet het eindpunt van een geschiedenis, maar evengoed het begin van een nieuw verhaal.

Zilversmeden is traag. De tijd van het zilversmeden staat haaks op de huidige tijd, waarin snelheid gelijkstaat aan waarde. Toch toont het zilversmeden dat vooruitgang ook kan ontstaan uit vertraging. Het meester-leerlingtraject in het DIVA museum was niet alleen een experiment, maar ook een statement: het stelt voor om opnieuw te leren hoe men leert, door te vertragen om beter

te begrijpen.

Als we het publiek atelier of de *makerspace* zien als een nieuwe sociale ruimte, dan is dat ook een vorm van weerstand. Tegen het dematerialiseren van arbeid en tegen de vervanging van aanraking door algoritme. Het herinnert ons eraan dat kennis ook belichaamd kan zijn en niet alleen te vinden is in tekst of op een scherm. Elk stuk draagt sporen van handen, van adem, van speeksel en gesprek. Het is precies in die sporen en het gesprek dat de toekomst van vakmanschap ligt.

De meester die in 1747–1748 in Bergen een zilveren koffiekkan vervaardigde, wist waarschijnlijk al dat vakmanschap ontstaat in dialoog, want toeval of niet, zijn meesterteken bestaat niet uit één, maar uit twee vlamme harten. Een *teken* dat maken altijd een vorm van ontmoeting blijft. En misschien is dat wat vakmanschap ons vandaag toefluistert: een uitnodiging, of zoals Tom Waits zingt *“Meet me out for coffee, where we’ll talk about it all.”*

Tom Iriks, publiekswerking DIVA museum

1. Sennett, Richard.
De ambachtsman, Amsterdam: Boom, 2009, p. 15–20
2. Idem.
3. Jürgen Habermas, Strukturwandel der Öffentlichkeit, Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1962.
4. Ray Oldenburg, The Great Good Place, New York: Paragon House, 1989.
5. Sennett, Richard.
De ambachtsman, p. 295.
6. Willem van Laer, Weg-wyzer voor aankomende goud- en zilversmeden, DIVA bibliotheek, inv.nr. OD-3002

Tentoonstelling

Curator

Tom Iriks

Scenografie

Sofie Jacobs

Grafisch ontwerp

Bureau BoschBerg

Expomeubilair

3CS

Art handling

Tommy Andries,

Astrid Hendrix

& Fred Lansu

Belichting

Louis Prenen

Beteksting

Publi Styleman

Multimedia

Wout Gijsels

Films

Mario De Munck,

Milan Gielis

Vertalingen

ELAN Languages

Bezoekersbrochure

en zaalteksten

De bezoekersbrochure wordt uitgegeven bij de tentoonstelling

Slow Roast. Slow Craft.

Van maker tot verzamelaar

14 november 2025

– 11 januari 2026 in het

DIVA museum Antwerpen.

Auteurs

Tom Iriks, Wim Nys

Redactie

Siska Genbrugge,

Leonie Maerevoet,

Verdiana Tedeschi

Grafisch ontwerp

Bureau BoschBerg

Fotografie

Dominique Provost

Digitalisatie

d/arch

Met dank aan

Meester-leerlingtraject

Max Gielis, zilversmid

Annick Mertens, metaal-
restaurator

Michel Mekke, goudsmid

Interviews

Tonny Beentjes: metaal-
conservator en doncent
verbonden aan de
Universiteit Amsterdam.

Eva De Smedt:
toekomstonderzoeker
verbonden aan IDEA
Consult en de Erasmus
Hogeschool Brussel.

Vic Bervoets: doctoraats-
student verbonden aan het
onderzoeksproject Crafting
Futures en de Universiteit
Antwerpen en KU Leuven.

DIVA team

Siska Genbrugge

(directeur), Roos Boons,

Bruno Bosschaerts,

Katelijne Decraene, Inge De
Rouck, Carl de Smit, Ronda

Goetmakers, Rune Heylen,
Tom Iriks, Jurrian Kooiman,

Leonie Maerevoet,

Joke Missant, Wim Nys,

Catherine Regout, Surinde

Staetenburg, Oi Ling Tam,

Verdiana Tedeschi, Kristi-

na Valiulis, Wim Van den

Bergh, Caro Van Mierlo,

Ann Van Spaendonk,

Bart Van Steenvoort,

Ann Verbecque, Giacomo

Visini & team bewaking

AG Culturele Instellingen/
Erfgoed

Raad van bestuur

Lien Van de Kelder

(voorzitter),

Nabilla Ait Daoud,

Christophe De Wachter,

Luk Lemmens,

Filip Marsboom,

Koen Palinckx, Tatjana

Scheck, Jasper Steurs

& Orry Van de Wauwer

Directiecomité

Wim Van Damme, Yannick
Bochem, Isabelle Hernould
& Jonas Vogels

www.divaantwerp.be
©DIVA, 2025

D/2025/0306/113

V.U.: Siska Genbrugge,
Grote Markt 1, 2000
Antwerpen.

Read the exhibition and
brochure texts in **English** [here](#).

Lisez ici les textes de l'exposition
et de la brochure en **français**.

Lesen Sie hier die Ausstellungs-
und Broschürentexte auf **Deutsch**.

